

РОЗДІЛ І

*Про розмову, що провадили парох
та цирульник із Дон Кіхотом за його хворобу*

Повідає Сід Ахмет Бен-Енхелі в другій частині цієї історії, де описується третій Дон Кіхотів виїзд, що парох і цирульник майже цілий місяць із нашим гідальгом не бачились, аби не нагадувати йому й не ворушити пам'яті про недавні події, а до небоги його та ключниці навідувались час од часу, наказуючи пильно, аби добре за ним ходили та їсти все таке давали, щоб на серце й на мозок було йому помічне та покріпне, бо як подумати гаразд, то не звідки, як із серця й мозку все його лихо взялося. Ті відповідали, що так же вони й роблять і надалі старатимуться, бо помітили, що пан їхній, бувають хвилини, справляє враження чоловіка при добрім розумі. Приятелі непомалу тим вістям зраділи — не дарма, виходить, привезли вони його додому на воловій підводі, мовби зачарованого, як про те оповідається в останнім розділі першої частини цієї не менш великої, як правдомовної історії. От і вирішили вони перевідати недужого і на власні очі допевнитись, чи справді йому на краще йдеться, хоч воно здавалось їм майже неможливим, — тим і поклали не чіпати в розмові того рицарства мандрованого, не троюдити болючої, незагоєної рани.

Прийшли, аж він сидить на постелі в зеленій камізельці баєвій, на голові йому толедська ярмулка червона, а сам худий, аж тлінний, чисто на мумію зсохся. Привітав їх чемно й гостин-

но, коли спитали його за здоров'я, розказав цілком розсудливо і в добірних висловах, як йому здужається. Далі завелася в них мова про так звані громадські справи та державні порядки: одні зловжитки вони викорінювали, другі засуджували, одні звичай реформували, а другі зовсім касували, і кожен мав себе за новітнього законодавця, сьогоденного Лікурга чи свіжоспеченого Солона, словом, перекували отак весь лад суспільний — у горно одне вкинули, а з горна вийшло щось зовсім інше. Дон Кіхот про всі ті речі розправляв аж надто розважливо, і обидва екзаменатори увірили поза всяким сумнівом, що він цілком здоровий і сповна розуму.

При тій розмові й небога з ключницею були і так уже Богові дякували, що пан їхній знову б то при доброму розумі. Але тут парох одмінив свій попередній намір, щоб то нічого за рицарство не згадувати (хотів, бачите, до краю пересвідчитись, чи uzдоровлення Дон Кіхотове справжнє було, чи тільки позірне), слово по слову, та й заговорив про останні столичні новини. Сказав, між іншим, що турок суне нібито великими морськими потугами на захід сонця, та ніхто його замірів не знає допевне і годі вгадати, куди вдарить грім із тої грізної тучі; мало не щороку тривожить він нас, аж по всій християнщині пополох іде — вже й його величність король велів укріпити узбережжя Неаполю, Сицилії та острова Мальти.

— Його величність король учинив як обачний войовник, — сказав на те Дон Кіхот, — укріпивши загодя свої володіння, щоб ворог не заскочив його зненацька; та якби він був звернувся за порадою до мене, я на такий указав би спосіб, який, мабуть, і не сниться нині його королівській милості.

Скоро парох зачув ті слова, зараз мовив собі на думці: «Хай Бог тебе боронить, бідний мій Дон Кіхоте! З високого верхівля шаленства, здається мені, падаєш ти тепер у глибоку безодню нерозуму!» А цирульник, подумавши те саме, що й парох, спитав у Дон Кіхота, яку ж би то спасенну раду хотів він королю подати: адже володарям тепер дораджують усі, кому не ліньки, а все ж то недоладне й непорadne.

— А моя порада, пане стрижію, — сказав Дон Кіхот, — якраз буде вельми доладна й доречна.

— Та хіба ж я про вас, — виправдувався цирульник, — я хотів лише сказати, що майже всі пропозиції, що надсилаються

його милості королю, або неслухні й нездійсненні, або навіть шкідливі для держави й державця.

— А моя пропозиція якраз і слухна, і здійсненна, — заперечив Дон Кіхот. — Навряд чи інший який дорадник спромігся б на такий дотепний і доцільний, а zarazом простий і зручний проект.

— Ви, пане Дон Кіхоте, все ходите коло та навколо, — обізався парох. — Кажіть-бо прямо, що ви надумали.

— Не хотів би я, — сказав Дон Кіхот, — аби те, що я вам сьогодні тут одкрию, дійшло завтра до слуху панів із державної ради і аби хтось інший дістав подяку й нагороду за мій труд.

— Щодо мене, — промовив цирульник, — то присягаю перед вами всіма й перед Богом святим, що не виявлю речей вашої милості ні королю, ні пішаку, анікомусінько на світі! Цю присягу я взяв із романса про священника, що на початку відправи виспівав королю на злодія, котрий украв йому сто дублонів та ходовитого мула.

— Я тієї історії не чув, — сказав Дон Кіхот, — але на присягу звіряюся, бо знаю добродії цирульника за порядну людину.

— А якби воно було й не так, — зауважив парох, — то я ручу за нього й відповідаю, що в сій справі мовчатиме, як німий, під загрозою належитої грошової кари.

— А хто мені, панотче, за вас у поруки стане? — спитав Дон Кіхот.

— Мій сан священничий, — одказав парох, — що зобов'язує мене зберігати таємниці.

— Дій його кату! — вигукнув тоді Дон Кіхот. — Се ж дуже просто: нехай тільки його милість король кликне клич до мандрованих рицарів, що по Гишпанії тиняються, аби такого а такого дня всі при дворі королівським зібрались. Як їх, може, всього з півдесятка набереться, то знайдеться, певне, між ними один такий, що сам собою всю потугу султанову переборє. Ви тільки слухайте уважно, слідкуйте за моєю думкою. Хіба ж то первина, що одним-одним мандрований рицар витинає ціле військо вороже, хоч і двісті тисяч, ніби в них на всіх одне горло, ніби вони всі з марципану зроблені? Адже так? Мало хіба в історіях про такі чудеса пишеться? Даю голову на одруб, не чужу, а таки свою власну, що якби жив тепер славетний Дон Бельяніс або котрийсь із численних нащадків Амадіса Галь-

ського та став оце на турка, то не хотів би я бути в султановій шкурі! Та Господь зглянеться над своїм народом і пошле йому якогось рицаря, може, не такого потужного, як тії вікодавні, та зате не менш одважного. Господь відає, що я на думці маю, тож не мовлю більше ні слова.

— Ой лишенько! — сплеснула руками небога. — Щоб я так жива була, се вже дядьо мій ізнов у мандровані рицарі хоче!

— Мандрованим рицарем я й помру, — відповів на те Дон Кіхот. — Нехай собі турок туди чи сюди пливе з якою хоче потугою, ще раз кажу: Господь відає, що я на думці маю.

Тут у розмову втрутився цирульник:

— Дозвольте мені, панове-добродійство, одну бувальщину невеличку розказати, яка історія в Севільї колись приключилась. Дуже вона сюди пасує, тим і хотів би я вам її розповісти.

Дон Кіхот дав дозвіл; тоді парох і всі інші наготувалися слухати, а цирульник почав оповідати такими словами:

— У севільському шпиталі для божевільних сидів один чоловік, якого родичі запроторили туди, бо стратив розум. Був то вчений — здобув ступінь ліценціата церковного права при Осунському університеті, та що то, хоч би навіть у Саламанці, а всі знали, що він таки божевільний. Ну, просидів там кілька років, і раптом спало йому на думку, що він уже здоровий, при повнім, як то кажуть, розумі: узяв та й написав до архієпископа толедського слізну супліку з досить розумними доказами, аби прислав когось і визволив його з тих злиднів, бо вже, мовляв, Бог над ним ізмилосердився й повернув йому втрачений розум, а родичі, зазіхаючи на той маєток, що йому припадає, тримають його в божевільні проти всякого права і справедливості, хочуть, щоб він там і сконав. Написав раз і вдруге, та так же дотепно й доладно, що архієпископ послав одного свого капелана, аби той дізнався у старшого над шпиталем, чи правду той ліценціат пише, та й з ним самим аби поговорив: як виявиться, що він при своїм розумі, то вже ж треба його відти забрати й на волю пустити. От поїхав туди капелан, аж ні — управитель каже, що той ліценціат таки й досі божевільний: правда, буває, що й зовсім розумно міркує та говорить, а насамкінець знов таке почне верзти, що й купи не держиться, і не менше навіженство показує, ніж перед тим розум; нехай, коли хоче, сам із ним розмовиться, то зразу побачить. Капелан на ту